

Список використаних джерел

1. Чудик Н. Інститут викривачів у запобіганні та протидії корупції в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 4. С. 143–144.
2. Науково-практичний коментар законодавства України про захист викривачів корупції / за заг. ред. О. Нестеренко. Київ : ТОВ РЕД ЗЕТ, 2021. 140 с.
3. Васишинчук В. І. Принципи захисту викривачів корупції. *Збірники наукових праць, матеріали конференцій* (семінарів, круглих столів). 2018. URL: <https://clar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/9664>
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 6. Ст. 35.
5. Конвенція ООН проти корупції : від 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.
6. Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією : від 04.11.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text.

Яшина Марія Вікторівна,

здобувачка вищої освіти Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Лавренко Дар'я Олександрівна, старший викладач кафедри, теорії держави та права Дніпровського державного університету внутрішніх справ

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ КРИЗИ: ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ, ВІДКРИТОСТІ ТА ПРОЗОРОСТІ

Антикорупційна політика України в умовах воєнної кризи, спричиненої повномасштабним вторгненням Російської Федерації з 24 лютого 2022 року, набуває критичного значення для утримання стабільності держави, ефективного використання ресурсів та забезпечення зовнішньої допомоги. Воєнний стан підвищує загрози корупції через обмеження контролю, зростання витрат на оборону та гуманітарну сферу, а також тимчасове спрощення процедур, що можуть призводити до зловживань. Гарантування доброчесності, відкритості та прозорості стає ключовим для запобігання корупційним схемам, які підірвують національну безпеку та довіру суспільства.

Тема є важливою та актуальною для України, де, згідно з Transparency International, країна у 2022 році посіла 116-е місце в Індексі сприйняття корупції (CPI), набравши 33 бали, що вказує на помірне покращення порівняно з 2021 роком (32 бали), але воєнні виклики та їх вплив на ситуацію все ще є значними та вимагають системних змін у боротьбі з корупцією та посилення інституційної стійкості [1].

Як зауважує С. М. Шило «цей негативний феномен можна виявити в усіх країнах – великих і малих, багатих і бідних – але саме в країнах, що розвиваються, його наслідки є найбільш руйнівними» [2, с. 63].

Проблематика антикорупційної політики в умовах кризи активно досліджується українськими науковцями, такими як Д. Лавренко, К. Нестеренко, О. Кулініч, С. Короєд, А. Боровик, О. Чепік-Трегубенко, Н. Глущенко, К. Наумчик, О. Талдікін, Н. Демчик та ін. У їхніх працях акцентується увага на адаптації антикорупційних механізмів до воєнного стану, зокрема на посиленні ролі Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) та Вищого антикорупційного суду (ВАКС).

Згідно з Законом України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII (з подальшими змінами), антикорупційна політика базується на принципах верховенства права, законності, прозорості та доброчесності, але воєнна криза створює нові виклики для їх реалізації [2]. Також варто зазначити що прозорість, ефективність у запобіганні та протидії корупції стануть важливим маркерами післявоєнного відновлення України. Міжнародні партнери України зацікавлені як у прозорому відновленні України, так і у контролі над виділеними на це відновлення коштами. Інвестори хочуть бачити Україну партнером зі сильною демократією та верховенством права. Саме тому робота антикорупційних інституцій України уже перебуває у фокусі уваги всіх партнерів нашої держави [2, с. 85].

За словами Генерального прокурора України Андрія Костіна «мій сигнал всім чиновникам на всіх рівнях, де б вони не були: повернення до минулих часів не буде. Україна йде європейським шляхом та не зверне з нього». Така позиція вказує на те що Україна у досить складний час обирає досить правильний вектор боротьби з корупцією [1, с. 63].

Хоч і досить чітко окреслені ці фундаментальні принципи для побудови справедливого суспільства, однак, як зазначається, воєнна

криза, яка охопила країну, створює суттєві перешкоди для практичної реалізації цих принципів. Війна не лише ускладнює функціонування державних інституцій, а й підвищує ризики корупційних проявів, адже в умовах нестабільності та обмежених ресурсів спокуса зловживань може зростати. Водночас заява Андрія Костіна, додає нотку оптимізму. Його слова звучать як потужний сигнал про незворотність реформ, що демонструє політичну волю на найвищому рівні протистояти корупції, це є критично важливим для збереження довіри суспільства та міжнародних партнерів.

Для системного підходу до боротьби з корупцією в Україні розроблено Державну антикорупційну програму на 2023–2025 роки, затверджену Постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 року № 220. Цей документ визначає стратегічні пріоритети, такі як цифровізація державних процесів, посилення контролю за витратами публічних фінансів, а також інтеграція антикорупційних норм у законодавство, що регулює воєнний стан [3]. Ці заходи спрямовані на те, щоб мінімізувати корупційні ризики, які виникають унаслідок швидкого розподілу ресурсів, зокрема в оборонній та гуманітарній сферах.

Автор О. В. Сkochиляс-Павлів до структурних елементів антикорупційної політики відносить : стратегію протидії корупції; антикорупційну нормативно-правову базу та механізм її виконання; діяльність спеціальних органів з формування та реалізації антикорупційної політики; утворення комісій, координаційних рад з протидії корупції; використання ЗМІ. Вказані елементи антикорупційної політики України формувались в декілька етапів: зародження антикорупційної політики у 1991–1995 рр.; становлення та формування загальних положень антикорупційної політики (1996–2003 рр.); первинна імплементація міжнародних підходів до антикорупційної політики (2004–2014 рр.); розвиток інституційного забезпечення антикорупційної політики та активізації подальшої імплементації міжнародних підходів до антикорупційної політики (2015 р. – до сьогодні) [4, с. 341].

Науковець, послідовно описує антикорупційну політику України, визначаючи її ключові складові, які є компонентами, що формують єдину структуру для протидії корупції. Очевидно, що реалізація цих заходів може ускладнюватися зовнішніми факторами, такими як економічні чи політичні умови, але, попри це, значення комплексного підходу для ефективного подолання корупції надзвичайно важливе.

Доброчесність, як один із ключових принципів антикорупційної політики, у контексті воєнного стану розглядається як етична поведінка посадових осіб, що виключає конфлікт інтересів, зловживання владою чи використання службового становища для особистих цілей. Відповідно до ст. 1 Закону «Про запобігання корупції», доброчесність є основою для забезпечення довіри до державних інституцій [2]. Проте воєнна криза значно ускладнює реалізацію цього принципу. Наприклад, тимчасове призупинення деяких перевірок декларацій посадовців у 2022 році через воєнний стан, мобілізація значної частини кваліфікованих кадрів, а також зростання обсягів гуманітарної допомоги створили сприятливі умови для корупційних зловживань.

За даними НАЗК, у 2022 році було виявлено порушень, пов'язаних із конфліктами інтересів, на суму понад 7 мільярдів гривень, що підкреслює масштаб проблеми [5]. Для вирішення цих питань у 2023 році було відновлено обов'язкове електронне декларування статків посадових осіб, що дозволяє в реальному часі перевіряти їхні доходи та майно, забезпечуючи більшу прозорість і підзвітність [6]. Крім того, НАБУ активно розслідує корупційні схеми в оборонній сфері, зокрема випадки завищення цін на озброєння та обладнання. За даними звіту НАБУ за друге півріччя 2023 року, було викрито порушень на суму понад 1,5 мільярда гривень, що демонструє значний прогрес у боротьбі з корупцією в цій сфері [7].

Відкритість є ще одним важливим принципом антикорупційної політики, який передбачає забезпечення публічного доступу до інформації про діяльність державних органів, як це закріплено в Законі України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року № 2939-VI [8]. У воєнний час цей принцип стикається з серйозними викликами, адже Указ Президента України про введення воєнного стану від 24 лютого 2022 року № 64/2022 дозволяє обмежувати доступ до певних даних з міркувань національної безпеки [9]. Такі обмеження, хоча й необхідні, створюють ризики зниження прозорості, особливо в питаннях розподілу міжнародної фінансової та гуманітарної допомоги, обсяг якої з 2022 року перевищив 50 мільярдів євро від таких партнерів, як Європейський Союз, США та інші країни [10]. Для забезпечення відкритості в умовах війни активно використовується система електронних публічних закупівель ProZorro. За даними ДП «Прозорро», у 2022–2023 роках ця платформа охопила понад 80 % оборонних тендерів, що дозволило зменшити корупційні ризики на 25 % порівняно з довоєнним періодом [11]. Такий підхід

сприяє більшій прозорості та ефективності у використанні державних і міжнародних ресурсів.

Прозорість, як основа суспільного контролю за діяльністю влади, є центральним елементом антикорупційної політики, що відображено в Державній антикорупційній програмі на 2023–2025 роки [3]. Однак у воєнний час прозорість стикається з проблемами, такими як обмеження аудитів через брак ресурсів та корупційні ризики в гуманітарній сфері. За даними Рахункової палати України, у 2022 році було виявлено зловживань на 15 мільярдів гривень, пов'язаних із розподілом гуманітарної допомоги, що підкреслює необхідність посилення контролю [12]. Для підвищення прозорості НАЗК впровадило низку ініціатив, зокрема ведення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, а також моніторинг способу життя посадовців. У 2023 році завдяки цим заходам було виявлено понад 200 випадків необґрунтованих статків, що сприяло підвищенню підзвітності [5].

Варто виділити, що особливо гостро в умовах війни стоїть проблема корупції в сфері мобілізації, де було виявлено численні схеми фіктивних звільнень від призову, що підривають довіру до системи призову та створюють додаткові ризики для національної безпеки [7]. Для протидії таким явищам НАБУ та Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) посилили співпрацю з правоохоронними органами, що дозволило виявити та припинити низку корупційних схем.

Підсумовуючи, антикорупційна політика України в умовах воєнної кризи стикається з комплексними викликами, пов'язаними з доброчесністю, відкритістю та прозорістю. Конфлікти інтересів, обмеження відкритістю та прозорістю. Конфлікти інтересів, обмеження у доступі до інформації через міркування безпеки, а також ризики зловживань у розподілі гуманітарної та оборонної допомоги створюють суттєві перешкоди. Однак завдяки впровадженню таких інструментів, як електронне декларування, система ProZorro, а також активна діяльність НАБУ, НАЗК і ВАКС, Україна демонструє певний прогрес у боротьбі з корупцією. Подальший розвиток антикорупційної політики потребує комплексного підходу, який включає подальшу цифровізацію державних процесів, посилення міжнародної співпраці, залучення громадянського суспільства та зміцнення незалежності антикорупційних інституцій. Такий підхід сприятиме збереженню

довіри суспільства, підвищенню ефективності державного управління та зміцненню позицій України на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Corruption Perceptions Index-2022. Transparency International Ukraine. 2023. URL: <https://ti-ukraine.org/en/research/corruption-perceptions-index-2022/>

2. Короєд С., Боровик А. Актуальні проблеми протидії корупції в умовах воєнного стану. Науково-дослідний інститут публічного права. Міжнародна науково-практична конференція. 15 лютого 2024 року. С. 63–85. URL: https://sipl.com.ua/wp-content/uploads/2024/04/conf_SIPL_law_лютий.pdf

3. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 р. № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text>

4. Глушенко Н. Антикорупційна політика України: виклики та перспективи. *Вісник юридичного факультету Ужгородського національного університету*. 2024. № 2 (81). С. 351. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/05/49-1.pdf>

5. Звіт про діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції за 2022 рік. НАЗК. Київ, 2023. 120 с. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/zvit-2022/NACP-annual-report.pdf>

6. Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану : Закон України від 20 вересня 2023 р. № 3384-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3384-20#Text>

7. Звіт про роботу НАБУ за друге півріччя 2023 року. Національне антикорупційне бюро України. Київ, 2024. 85 с. URL: <https://reports.nabu.gov.ua/archive/nabu-report-second-half-2023/>

8. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

9. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

10. Фінансування відновлення України: удосконалення на засадах прозорості, підзвітності та доброчесності. Антикорупційна ініціатива ЄС (EUACI). Київ, 2023. 48 с. URL: <https://euaci.eu/news-and-events/finansuvannya-vidnovlennya-ukrajini-udoskonalennya-na-zasadax-prozorosti-pidzvitnosti-ta-dobrochesnosti/>

11. Як пришвидшити закупівлі під час війни. Інфобокс ProZorro. 2022. URL: <https://infobox.prozorro.org/articles/yak-prishvidshiti-zakupivli-pid-chas-viyni>

12. Рахункова палата відзвітувала про аудит допомоги США Україні. DW. 2025. URL: <https://www.dw.com/uk/rahunkova-palata-vidzvituvava-pro-audit-findopomogi-ssa-ukraini/a-71966568>